OSMANLI KADIN HAREKETİ'NİN ÖNCÜ İSİMLERİNDEN EMİNE SEMİYE'NİN SİYASAL PORTRESİ

KURNAZ, Şefika
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı ve yazar Fatma Aliye Hanım'ın küçük kardeşi olan Emine Semiye, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan süreçte basın, dernek ve parti faaliyetlerinde aktif olarak görev almış öncü bir hanımdır. İsviçre ve Fransa'da psikoloji ve sosyoloji eğitimi görmüş, öğretmenlik ve müfettişlik yapmıştır.

Emine Semiye, dönemin önemli gazete ve dergilerinde yazılar yayınlamış, roman, hikâye, makale türlerinde kitaplar da kaleme almıştır.

Kurduğu **Şefkat-i Nisvan** ve **Hizmet-i Nisvan** isimli dernekler aracılığıyla yardım faaliyetlerinde bulunmuştur.

Eşi Reşit Paşa'nın memuriyeti dolayısıyla bulunduğu Selânik'te İttihat ve Terakki Fırkası'nın gizli faaliyetlerine katılmış, Meşrutiyet'in ilanından sonra açıktan destekleyen yazılar yazmış, konuşmalar yapmıştır. Tutuklanma ihtimali üzerine Paris'e gitmiştir. Sonradan, aradığını bulamadığı için, ona tepki olarak kurulan Osmanlı Demokrat Fırkası'nın üyeleri arasında yer almıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise, siyasal hareketler içinde yer almasa da, kadın haklarını ve Batı tarzı eğitim anlayışını savunan bir öğretmen olarak Atatürk devrimlerini desteklemiştir.

Onun siyasal fikirleri Osmanlıcılık ve Sosyalizm aşamalarından geçerek Cumhuriyette karar kılmış görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Emine Semiye, Meşrutiyet, İttihat ve Terakki, Osmanlıcılık, Feminizm, Sosyalizm.

ABSTRACT

Emine Semiye, the daughter of Ahmet Cevdet Pasha and sister of Mrs. Fatma Aliye, the famous Ottoman woman author, was one the pioneering figures, serving in the activities, organized by media, associations and also political parties. She received psychology and sociology education in Switzerland and France and later on worked as a teacher and inspector.

Mrs. Emine Semiye, was a columnist in the newspapers and periodicals of that period, wrote various literary products such as novels, stories, articles.

She extended help to the poor by establishing charitable foundations such as **Şefkat-i Nisvan (The Affection of Women)** and **Hizmet-i Nisvan (The Service of Women)**.

She participated the secret activities of the Party of Union and Progress in Selanik when she was there because of his husband Reşit Pasha's appointment. After the Declaration of Second Constitution in the 1908, she wrote columns in the newspapers and gave speeches in order to show her support so that she went to Paris to be free from arrest. After she fell short of expectations in the Party of Union and Progress, she joined the Ottoman Democratic Party. In the Republican Period, as a teacher who defended woman's rights and Western style of education, she supported the Revolution of Atatürk, the Founder of Turkey, but she did not take place in any political movements.

Her political thoughts passed from the stages of Ottomanism to Socialism and came at the Republicism.

Key Words: Emine Semiye, Constitional Monarchy, The Party of Union and Progress, Ottomanism, Feminism, Socialism.

Hayatı

28 Mart 1868'de, İstanbul'da Vezneciler semtindeki evlerinde dünyaya gelen Emine Semiye, tanınmış hukukçu ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın kızıdır. Ağabeyi Ali Sedat Şûrâ-yı Devlet üyeliği yapmıştır. Ablası Fatma Aliye, çağının en tanınmış kadın yazarlarındandır.

Emine Semiye özel hocalardan ders alarak öğrenim görmüş, daha çok kendi kendini yetiştirmiştir. Selanik'te kız okulları müfettişliği görevinde iken, buradaki Askeri Rüşdiye'nin hocası olan Karababa Tekkesi şeyhinden iki yıl Arapça, Farsça ve tasavvuf dersleri almıştır (Tuncor, 1969: 16).

Emine Semiye'nin çocukları küçük yaşta vefat etmiş (Emine Semiye, İktitaf; 372-373, 435-436, 517), sadece Reşit Paşa'dan olan oğlu Cevdet Yularkıran (1897-1976) yaşamıştır (Toros, 1992: 212).

Emine Semiye 1892'de öğretmenliğe başlar. Eşi Reşit Paşa Selanik'te Maarif Müdürü iken kendisi de 1896'da buradaki kız okullarını teftişle görevlendirilir (Hürmen, 2004: 259-260). Daha sonra kocası Serez Mutasarrıfı (1905), kendisi de Serez kız okulları müfettişi olur. II. Meşrutiyet'le birlikte kocası Edirne valisi olunca, o da Edirne'ye gider (Tuncor, 1969: 16) .

23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in ilanı sırasında Selanik'tedir. Ancak kısa süre sonra Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın üçüncü Sadrâzamlığı sırasında (7 Ağustos 1908) İttihatçıların tutuklanmaları üzerine, kendisinin de tehlikede olduğu haberini alınca Paris'e kaçar. Sonradan tekrar geldiyse de, Kâmil Paşa'nın 29 Ekim 1912'de dördüncü defa Sadrâzam olmasıyla yeniden yurt dışına gidecektir.

Paris'ten ablası Fatma Aliye'ye gönderdiği mektupların tarihleri de (1908, 1912, 1914) bu bilgileri doğrulamaktadır (Kızıltan-Gençtürk, 1993: 46). Kendisi, yurt dışında toplam altı buçuk (Emine Semiye, 1926b: 11) veya yedi yıla yakın (Emine Semiye, 1926c: 3.) kaldığını söylemektedir.

Necla Neyyal'in hatıralarından edindiğimiz bilgiye göre de, Balkan Harbi sırasında gönüllü hasta bakıcılık yapan Emine Semiye'nin, bu sırada hastalar arasında **Tanin Gazetesi**'ni dağıtarak propaganda yaptığı anlaşılmaktadır. Tutuklanacağı haberini alınca yurt dışına çıkmıştır (Hürmen, 2004: 272-273). Bu yurt dışına çıkışlarda ve Paris'te bulunduğu günlerde, Selanik'te iken yakın ilişki kurduğu Madam Vera'nın büyük desteği olacaktır (Kızıltan-Gençtürk, 1993: 46).

Oğlu Cevdet'in Paris'te Siyasal Bilimler Eğitimi yaptığı sırada, o da oğlunun yanındadır. Bu dönemde Psikoloji ve Sosyoloji derslerine devam etmiştir (Toros, 1992: 212).

Emine Semiye'nin düzenli bir evlilik hayatı olmamıştır. İlk eşi Kazaskerzâdelerden Mustafa Bey'den hangi sebeple (ölüm veya boşanma) ayrıldığını bilemiyoruz. İkinci eşi, sonradan Millî Mücadele yıllarında Sivas Valisi olarak görev yapan, Sivas Kongresi sırasında Mustafa Kemal'i yakından destekleyen Reşit Paşa'dır. Elimizdeki bilgi kırıntıları, bu evliliğin 1911'de bittiğini gösteriyor. Zira, İtalya'nın Adaları işgâl ettiği günlerde, Reşit Paşa Rodos Valisi'dir. Mahkemeleri orada devam edemediği için İstanbul'a aktarılmıştır (Kaygusuz, 1955: 69). Onun yurt dışına çıkmak zorunda kalışı, evliliğinin önemli bir bitiş sebebi gibi görünüyor.

Bazı kaynaklarda Emine Semiye'nin soyadı "Önasya" olarak verilmektedir (**http://www.kultur.gov.tr;** Aydüz, 1999: 430). Bu soyadını yeni bir evlilikle mi, yoksa soyadı kanunu ile kendi isteğiyle mi aldığı konusunda bilgi sahibi değiliz.

Ömer Nidâ onun sonradan Hıristiyan olup, Tunus Sörler Okulunda Müdire olarak görev yaptığını söylüyorsa da (1991: 16), aslında bu bilgiler Fatma Aliye'nin kızı İsmet Hanım'a ait olmalıdır (Kızıltan, 1995a: 13-21). 1922'den itibaren altı yıl süreyle Edirne, Sivas (Emine Semiye, torunu Mustafa Bâkır'ın ölüm haberini Sivas'ta öğretmenken öğrenmiştir: 1926a; 7. Bu bilgiye dayanarak onun 1926'dan önce bir tarihte Sivas'ta öğretmen olarak bulunduğunu anlamaktayız.), Ordu (İzler Dergisi'nde yayınlanan yazılarından, onun en azından 1926-1927 yıllarında Ordu Muallim Mektebi'nde Edebiyat öğretmeni olduğunu biliyoruz.) ve Adana (Ablası Fatma Aliye'ye eşi Faik Paşa'nın vefatı dolayısıyla gönderdiği baş sağlığı mektubundan, onun 17 Haziran 1928'de Adana'da bulunduğunu öğreniyoruz: Kızıltan-Gençtürk, 1993: 46.) Kız Öğretmen Okulları'nda, beş yıl da İstanbul Orta Okullarında Edebiyat ve Türkçe öğretmeni olarak çalıştıktan sonra emekli olmuştur (Gövsa, 1933-1935: 404). Bu bilgiler ışığında onun 1933'te 67 yaşında

emekli olduğu anlaşılmaktadır. 1944'te Haseki Hastanesi'nde vefat etmiştir (Toros, 1992: 212).

Emine Semiye, 1894'te yirmi altı yaşında yazı hayatına başlamıştır. Cumhuriyet döneminde de yazı hayatını sürdürmüş, 1928'deki I. Edebiyatçılar Kongresi'ne katılmıştır (Toros, 1992).

Yazılarında Emine Vahide, Semiye bint-i Cevdet, Emine Semiye bint-i Cevdet imzalarını da kullanmıştır. 31 Mart ayaklanması aleyhindeki sert yazılarını, belki de kimliğini gizlemek için Muallime-i Nasûha Hâce Şerife Mürşide ve Nasfet bint-i Ahmet takma adlarıyla yazmıştır (Emine Semiye, **Hürriyet Kokuları**: 103, 106).

Selânik'te yayımlanan Mütâlaa (1896) ve Kadın (1908-1910) gazetelerinde başyazarlık yapmıştır. İstanbul'daki Hanımlara Mahsus Gazete (1895) başta olmak üzere Bahçe, Asır, Yeni Asır, Yeni Edirne, Şûrâ-yı Ümmet, Resimli Kitap, İnkılâp, Yeni Gazete, Saâdet, İnci, Yeni Gazete, İzler gibi gazete ve dergilerde yazılar yayınlamıştır.

Emine Semiye, gazetelerde çok sayıda makale yayımladığı gibi, roman, hikâye, makale türlerinde kitaplar da kaleme almıştır: Muallime, Bîkes, Sefâlet, Gayyâ Kuyusu (roman), Bir Mütehassisenin Tefekkürâtı, Terbiye-i Etfâle Ait Üç Hikâye, Hiss-i Rekâbet, Emir Çoban Kızları Yahud İki Kadında Aynı Tâli': Bağdat Hatun, Dilşâd Sultan (hikâye), Selânik Hâtıraları, Hürriyet Kokuları, İktitaf (makale), Kalem Tecrübeleri (hatıra), Hülâsa-i İlm-i Hisap (ders kitabı).

Emine Semiye kendisini topluma karşı hep sorumlu hissetmiş, hemen her alanda faaliyet göstermiştir. O her şeyden önce bir eğitimcidir. Hem özel dersler vererek, hem kadın dergilerinde yazarak kadınları eğitmeye çalışmıştır.

Yoğun savaşların yaşandığı günlerde askerlere yardım kampanyalarına katılmış, Balkan Savaşı (Hürmen, 2004: 272) ve I. Dünya Savaşı sırasında gönüllü hastabakıcılık yapmıştır. Çanakkale Savaşı sırasında Şişli Etfâl Hastanesi'nde ve Galatasaray Lisesi bahçesinde gönüllü hemşireler arasındadır (**http://www.haciabdullah.com.tr**). Bu hizmetlerinden dolayı tunç madalya ile ödüllendirilmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DUTT, dosya no: 47, gömlek no: 88, 1336-M-25).

Bu faaliyetlerle yetinmeyen Emine Semiye yardım dernekleri de kurmuştur (Padişahın himayesinde, şehit yakınlarına yardım için "Bâzâr-ı Şefkat" kurulmuştur. Emine Semiye de "Şefkat-i Nisvan" başlıklı yazısında, kadınları bu yolla yardıma çağırır: 1898; 1-2: İktitaf, 307-314**)**. 1898'de Selânik'teki Şefkât-i Nisvân Cemiyeti'nin kurucusu odur (Çakır, 1994: 43). Bu derneğin amacı, 1897'deki Osmanlı Yunan savaşı şehitlerinin ailelerini desteklemektir. 1908'de de aynı amaçla Edirne'de Hıdmet-i Nisvân Cemiyet-i Hayriyesi'ni kurmuştur.

Cemiyetin on Müslüman, altı gayrimüslim üyesi vardır (Emine Semiye, **Hürriyet Kokuları**: 37-41: Kurnaz, 1996; 194-195).

Hem basın hayatında hem de dernek faaliyetlerinde öne çıkan Emine Semiye, siyasal hayatta da aktif olarak görev almıştır.

Siyasal Portresi

Emine Semiye'nin İktitaf ve Selânik Hâtıraları'nda yer alan makalelerine baktığımızda onun 1895-1904 yılları arasında henüz siyasetle ilgilenmediğini görüyoruz. Temmuz 1908'de üç buçuk yıldır hürriyet için ağladığını söylediğine göre (**Hürriyet Kokuları**, 58), 1904'ten itibaren siyasetle ilgilenmeye başlamıştır. O, bu tarihte İttihat ve Terakki Cemiyeti ile tanışır.

Onun bu cemiyete girmesine aracı olan Seniye Hanımdır (Hürmen, 2004: 266, 273). Emine Semiye kendisi bu olayı şöyle anlatır: *"Tahsili nâkıs olmakla beraber vatan-perverlikte mutaassıp, Varna beyzâdelerinden genç bir hanım, –mücâhid-i şehîr Küşâd Beyefendi'nin hemşîresi Seniye Hanımefendi'dir– cemiyet-i muhteremenin mevcudiyetinden beni gayet gizli olarak haberdar etmiş ve üç sene birlikte evrâk-ı müdhişe okuyarak, ağlayarak hürriyet derdini çekmiştik."* (**Hürriyet Kokuları**, 58).

Selânik'te tanıştığı Madam Vera,[1] arkadaşı Seniye Hanım ve kendisiyle dostluk kurar. Onlara Paris'ten kitaplar ve Jön Türklerden haberler getirir. Emine Semiye ve Seniye Hanım artık İttihatçıdır ve bu uğurda ölebileceklerine dair yemin ederler (Emine Semiye, **Hürriyet Kokuları:** 58-60).

Emine Semiye, Madam Vera'nın kendi üzerlerindeki etkisini şöyle anlatır: "*Halka-i taassubdan kurtulamayarak senelerce müddet devam eden tahsil ve tetebbuâtım revolüsyoner olmaklığıma kâfî değildi. Fakat, Selânik'e, o mukaddes şehre adım attığım günden beri medeniyete yaklaşmış oldum, üç buçuk senelik Serez hayatında ise, daima nâmını hürmetle yâd edeceğim bir kadın Madam Vera, bu fâzıl ve âlim Fransız, benim faydasız kalan tahsil ve tetebbuâtımı semere-dâr etti.*

Dünyanın esrarengiz ukdelerini bana birer birer çözerek hayat ve hilkatin ne demek olduğunu öğretti. Vatan kurtarmak, milletin tealisine çalışmak yalnız ricale muhtas vazife olmadığına beni ikna etti. Sevdâ-yı hürriyetle ma'lûl olan kalbim nihayet, galeyan ettiğinden nazariyatımı tatbikte cesûrâne davrandım.

[1]Bulgar çeteleri Selanik'teki Osmanlı Bankası'na ve şehri aydınlatan havagazı deposuna bomba atınca ortalık karışmış; bunu bahane eden Avrupa devletleri, buraya askerlerini ve sivil görevlilerini göndermişlerdir (Hürmen, 2004: 302). Emine Semiye de, Serez'de kontrol memuru bulunan Fransız Miralayı Mösyö de Ran'dan söz eder (**Kalem Tecrübeleri**, s. 161). Madam Vera, muhtemelen bu şekilde görevli gelen subaylardan birinin eşi olmalıdır. Emine Semiye, yurt dışına çıkmak zorunda kaldığında Paris'te ona misafir olmuş, yardımını görmüştür. Emine Semiye'nin yazdığı bir mektuptan, Vera'ın eşinin mareşallığa denk gelecek en yüksek rütbeye yükseldiğini öğrenmekteyiz (Kızıltan-Gençtürk, 1993: 46).

(...)

Madam Vera her ikimizi de teşcî ediyor ve Paris'e her gidişinde bize memnu' kitaplar getiriyordu. Ben okuduklarımı tercüme ile refikama anlatıyordum. Bu sûretle Paris'teki Jön Türk kardeşlerimizin ahvâlinden ikimiz de haberdar idik.

Ah, hiç unutamam! Bir gün refîka-i hürriyetim pür-halecan nezdime gelmiş, bana Şûrâ-yı Ümmet gazetesini getirmişti. Yavaş sesle okumaya başladık. Oh, neler öğreniyorduk! Bizlerden –yani, nisvân-ı İslâm'dan– bahsediyordu. Refikam bana dedi ki:

– Bundan başka bir tane daha vardı; lâkin, biraderim arkadaşına vermiş; tekrar alıp sana getiremedim. Onun içinde: "Ey nisvân-ı İslâm! Sizler Kara Fatma kadar da mı olamıyorsunuz? O kadar ta'lim ve tahsiliniz neye yaradı? Niçin zindanlara hücum edip de pederlerinizi, arkadaşlarınızı, oğullarınızı kurtarmaya çalışmıyorsunuz? Sizin hurûşunuz ihtimal ki zâlimleri ürkütür!" cümlesi de var. Görüyorsunuz ya! Kadınlar da işe yarayabilirmiş!... Bu uğurda ölmeye azmetmedik mi? dedi. Ben cevap vererek:

– Bütün vicdanımızla! dedim.

– Öyle ise, artık beni ihtilâlci yaptın, diye bana takaza etmeyeceksin... Ya vatanımız kurtulacak ve yahut... (sözünü ben ikmâl ederek):

– Biz de hamiyyetli kardaşlarımızla beraber öleceğiz!" (**Hürriyet Kokuları**, 58-60).

Emine Semiye'nin bu anlattıklarından, fikri yönden Madam Vera'ın verdiği yasak kitap ve dergilerden beslendiğini, yurt dışındaki Jön Türklerin yayınlarından bu yolla haberdar olduğunu, Şûrâ-yı Ümmet'teki bir yazıyı okuduktan sonra ateşli bir ihtilalci olmaya karar verdiğini öğreniyoruz.

Selânik'te bulunduğu yıllarda İttihat ve Terakki'nin üst düzey yetkilileriyle yakın ilişki hâlindedir. Onların gizli toplantılarına katılır. Manyasizâde Refik Bey, İsmail Canbolat, Cavit Bey onun yakın dostlarıdır (Caporal, 1982: 152). Özellikle Manyasizâde Refik Bey'in kızı gibi olmuştur. Sık sık onun evine, sohbetlerine gider. Hatta, Manyasizâde evinde bulunan ve üzerinde İttihatçıların önemli kararlarının alındığı masa örtüsünün tabutunun üstüne örtülmesini kendisine vasiyet etmiştir (O masa ve örtüsü, daha sonra varisleri tarafından müzeye hediye edilmiştir: **Hürriyet Kokuları**, 91).

İki arkadaş, Mayıs 1908'de İttihat ve Terakki'nin kadınlar kolunu kurarlar (Caporal, **Revue du Monde Musulman** [**Müslüman Dünyası Dergisi**], 247-248)'ı kaynak göstererek, Reşit Paşa'nın karısı Emine Semiye'nin Selânik'teki Kadınlar Devrim Komitesi'nin başkanı olduğunu belirtir: Caporal, 1982: 152. Belki de bu Cemiyet, Caporal'in sözünü ettiği "Selânik'teki Kadınlar Devrim Komitesi"dir). Amaçları, İslâm kadınlarını uyandırmaktır (**Hürriyet Kokuları**,

6; Caporal, 1982: 152). Başkanlığa Emine Semiye seçilmiştir. Seniye Hanım, Cemiyette daha aktif ve kıdemli olmakla birlikte, tahsili yeterli olmadığından başkan yardımcısı olur. İlk toplantıyı 17 Mayıs 1324/30 Mayıs 1908'de ikisi birlikte Serez'de düzenlerler. Emine Semiye, bu toplantıda yaptığı konuşmada, Cemiyet'in amacının, ilim ve edebiyat sohbetleri ile "zavallı İslâm kadınlarının yüzlerindeki kalın ve siyah peçeler gibi, mânen de büründükleri cehalet örtüsünü delip geçerek hissiyatlarını uyandırmak, ilim ve tahsilin kadrini onlara anlatmak" olduğunu belirtir (**Hürriyet Kokuları**, 4).

Ancak, 21 Temmuz 1908'de Cavit Bey'den, Osmanlı İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi'ni kurmak için yardım isterler (**Hürriyet Kokuları**, 16-18; Çakır, 1994: 56). Bu talepten anladığımıza göre, daha önce gizli olan cemiyetin, Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi olarak resmiyet kazanması istenmektedir.

Selânik'te Meşrutiyet'in ilan edildiği gün (23 Temmuz 1908), aralarında gayrimüslim üyelerin de bulunduğu Cemiyet üyeleriyle birlikte, hareketin içinde olan Manyasizâde Refik Bey'i ve ardından Enver Bey'i ziyaret ederek, İttihatçıları desteklediklerini gösterirler (**Hürriyet Kokuları**, 8-11). Aynı günün gecesinde iki arkadaşıyla birlikte Selânik sokaklarında "Yaşasın cesur kardaşlarımız! Yaşasın bütün vatandaşlarımız!" diye bağırarak dolaşırlarken, diğer kadınları yanlarında görememekten yakınır (Hürriyet Kokuları, 11-14. Serpil Çakır, onu İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik'teki Kadınlar Şubesi'nin başkan yardımcısı olarak gösterir ve Sabah Gazetesi'nden naklen, II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine Hürriyet Meydanı'nda coşkulu bir konuşma yaptığını belirtir: 1994; 55).

Emine Semiye, Meşrutiyet'in ilanına karşı çıkanlar tarafından gerçekleştirilen 31 Mart ayaklanması aleyhinde ateşli yazılar yazar, olaylara sebep olanları kınar. Bu vesileyle kullandığı "irticâiyyûn" kelimesi dikkat çekicidir. Artık, II. Abdülhamid onun tarafından da Kızıl Sultan olarak tanımlanmaktadır (**Hürriyet Kokuları**, 110).

Kâmil Paşa Hükûmetleri dönemlerinde İttihatçıların ileri gelenlerinin tutuklandığı günlerde, Balkan Savaşı'nda gönüllü hastabakıcılık yaparken, bir yandan da el altından Tanin gazetesi dağıtarak propaganda yapmaktadır. Bu anlaşılınca tutuklanacağı haberi üzerine Paris'e gider (Hürmen, 2004: 272).

Emine Semiye'nin fikirlerinde "Osmanlıcılık" düşüncesi önemli yer tutar. O, Meşrutiyet düşüncesiyle birlikte, Osmanlı devletinde yaşayan bütün insanların kardeşliği ve eşitliğine samimi olarak inanır. İttihat ve Terakki'den sonra girdiği Osmanlı Demokrat Fırkası'nda da sosyalist düşüncelerin etkisiyle bu inanışını sürdürür. Bu düşüncesini yazıları ve konuşmaları vasıtasıyla hem Müslüman, hem de Müslüman olmayan hanımlara ulaştırarak, onları bu doğrultuda eğitmeye çalışır.

Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık bir ay sonra Rum hanımlarına yaptığı bir konuşmada, "İnsanların Rum, Ermeni, Bulgar, Sırp, Ulah, Musevi, Türk, Çerkes, Arnavut, Arap, Kürt diye birtakım kabilelere taksim olması yanlıştır. Osmanlı kelimesi esastır, diğerleri teferruattır." (Hürriyet Kokuları, 11). demektedir. Müslüman hanımlara yönelik yazılarında da, onları Hristiyan komşularıyla iyi geçinmeye çağırır (Emine Semiye, 1909d: 180-181). "Onlara iyi davranırsanız, Ahmet ve Mehmet'lerle Kirkor ve Yorgi'ler, asker ocağında aynı karavanadan yemek yerler, bir taburda asker kardeşler olurlar. Tatlı dil, güler yüzle Osmanlılığı koruyabiliriz. Hristiyan vatandaşlarımızı inandırabiliriz." (Emine Semiye, 1909e: 195-196. Aynı konuda bir başka yazsı için **Bkz.:** Emine Semiye, 1909c: 162-163). ifadelerine yer verir.

O, Osmanlı birliğini sağlamak için iki konuya önem verilmesi gereğine inanır. Birincisi, kızların, lise ve yüksek öğrenimde din konusu ele alınmaksızın birlikte okutulması; ikincisi de, erkeklerin asker ocağında birlikte eğitilmesidir: *"Kızlarımızın küçük Hıristiyan hemşireleriyle ilmin eşiğinde beraberce gözleri açılırsa, işte o zaman vatandaşlık ne demek olduğunu takdir edeceklerdir.*

Osmanlılığa ısınmış bu Hristiyan hanım kızlar, pederlerine, erkek kardeşlerine sonra da zevc ve evlatlarına Osmanlılık fikrini hediye edecekler ve bu suretle Anadolulu Hıristiyan kız kardeşlerimizin yüreklerine güzel geçinmek hissini ekeceklerdir." (Emine Semiye, 1909f: 213).

Çağdaşı birçok Osmanlı aydını gibi Emine Semiye'nin içtenlikle inandığı bu düşünce hayata geçirilemeyecek ve Osmanlı birliği dağılmaktan kurtulamayacaktır. Emine Semiye, bir yandan bu fikirlerini dile getirirken, bir yandan da karşılaştığı buna aykırı olaylarla sarsılmaktadır. Ermeni gençlerin askerlikten firar etmesi onu üzer ve gayri Müslim hanımların bunları kınamalarını ister. Bu konuda ne kadar ümitvar olduğundan kendisi de emin değildir: *"Bir olan vatanımızın iyiliğine çalışmak da hiçbir vakit sizin dininize dokunmaz. Yazık, mert evlat yetiştirmemişsiniz! Marifet, gizli bomba atmakta değildir; tüfengi eline aldığı gibi hudut boyuna koşmaktadır!!! "Türklerden ziyade biz mâlumatlıyız" dediğiniz için, eğer bir Türk muharriresinin bu sitemli laflarından ârlanıyorsanız, haydi bölüklerinize.. Memleketinden, vazifesinden kaçanlara biz erkek gözüyle bakmayız. Ve inşaallah pek yakında Müslüman, Hristiyan ve Musevi kadınları ağız birliğiyle gençlerimizin arkasından, 'Yaşasın askerlik!' diye bağıracağız!*

Ümit edelim mi?" (Emine Semiye, 1909f: 213).

Büyükada'da karşılaştığı Rum kızı Eleni ile olan konuşmaları, onu bir kez daha hayal kırıklığına uğratır. Eleni, "Ben Osmanlı değilim, Hıristiyanım." deyince aralarında bir soğuk hava eser. Sonunda iş tatlıya bağlanır. Eleni, Hıristiyan bir Osmanlı olduğunu kabul eder (Emine Semiye, 1909b: 115-116). Emine Semiye

karşılaştığı bu gibi olayları, okuyucularıyla paylaşarak, onları olumlu yönde eğitmeye çalışır.

Önceleri İttihat ve Terakki Fırkası'nın ateşli bir üyesi olarak dikkat çekmekle birlikte (İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmesine vesile olan Seniye Hanım, onun, "Ben Cemiyet'e girerim ama, kocamı bir valiliğe tayin etmeliler." dediğini, istediği sözü alamayınca Cemiyet'le ilişkisini kestiğini söylüyor: Hürmen, 2004: 269. Oysa, kocası Reşit Bey'in, Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra Edirne valisi olduğunu biliyoruz.), sonradan, 1909'da ona tepki olarak kurulan Osmanlı Demokrat Fırkası'nın üyeleri arasında yer almıştır (Tunaya, 1984: 178; Güzel, 1985; 861). Bezmi Nusret Kaygusuz, Fırkanın kurulduğu tarihte kocasından ayrılmış olan Emine Semiye'nin bütün meşgalesinin kocasının aleyhinde bulunmaktan ibaret ve Fırka ile münasebetinin ismen olduğunu belirtir (1955: 69).

Osmanlı Demokrat Fırkası'nın kurucusu ve ilk başkanı İbrahim Temo'dur (1865-1945). İttihat ve Terakki'nin kurucularından olmakla birlikte, Meşrutiyet'in ilanından sonra görüş ayrılığına düştüğünden ayrılarak muhalif bir parti olan Osmanlı Demokrat Fırkası'nın kuruluşuna öncülük etmiştir. Programı tamamıyla Romanya Demokrat Fırkası Programı'ndan alınan fırkanın faaliyetleri, İbrahim Temo'nun İttihatçılarla bağlarının tamamen kopmasına yol açmıştır (Hanioğlu, 2000: 355).

Emine Semiye, "İbâdullah Hakkı" başlıklı makalesinde, "Fırka-i İbâd" adıyla da bilinen Osmanlı Demokrat Fırkası'nın kurulduğunu ve başına İbrahim Temo'nun getirildiğini haber verir. Buradaki fikirlerinden, onun ezilen halk kitlelerini koruyan, istibtada baş kaldıran görüşleri savunduğu görülür: *"Allah Teala hazretleri fakir ile zenginin hukuku arasına ayrılık ve gayrılık koymamıştır. Bunun için İslâmiyet'te mal ve mülk sahibi bir kimsenin, Allah'ın sair fukara kullarını hor görüp incitmesi şer'an men edilmiştir. Bir lokma ekmek için ömür telef eyleyerek nâmuskârâne çalışan mütevekkil bir köylünün para biriktirmekten başka hayr u hasenat gözetmez bir zorba elinde oyuncak gibi evrilip çevrilmesine, sonra da bir garaz sebebine ezilip sürüklenmesine istibdad namı verilir. O bîçarenin gördüğü zulümlerden şikâyet için hakkını talep ederek söz söylemesine de hürriyet denilir. (Bu kıyasımızın bütün millete şümulü vardır.)*

Peygamberimiz (SAV) Efendimiz Hazretleri "İstibdad Hakk'a zulümdür. Onu yıkıp mahv ediniz." buyurmuştur.

İstibdadı yıkarak hürriyeti kazanmak için yalnız bir çare vardır ki o da, istibdadın acısını kalbinde duyarak fenalığını bilmektir. Bunu siz köylü kardeşlerime öğreterek çektiğiniz eziyetlerin neden ileri geldiğini hissettirirsek sada-yı Hak ibâdullahın boğazında tıkılıp kalmaz!

Zaten milletin hakkını gözetip kayırmak için Fırka-i İbad, yani kulların takımı ismiyle bir cemiyet teşkil olunmuş buna da eski İttihad ve Terakki Cemiyeti

müessislerinden hamiyyetli vefakâr İbrahim Temo Beyefendi gibi bir zat-ı ma'âli-sıfatı reis yapmışlar. Bundan sonra artık siz köylü kardeşlerimin haceti reva bulacak ve bütün fukara-yı millet musallat olan insafsızların ayağı altında ezilmeyecektir.

Dua edelim ki, demokrasi yani fırka-i ibad-ı adil, mutedil icraatıyla Osmanlı milletinin ittihad ve bekasına yarayacak güzel hizmetler etmeye muvaffak olsun." (Emine Semiye, 1909h: 259).

O, muhtemelen içinde bulunduğu yeni siyasal çevrenin etkisiyle sosyalist görüşleri benimsemiş görünmektedir. İspanya'da öldürülen sosyalist Ferer'in ölümüne tepki göstererek, Osmanlı kadınları adına başsağlığı dilediği "Büyük Ferer ve Sosyalizm" başlıklı yazısında, bu olaydan sonra insanların müstebitlere baş kaldıracağını söyler: *"Oh, sosyalist Ferer!*

Sen hukuk-ı beşerin müdâfii hürriyet-i kelamınla senelerce müddet o münevver ezhân-ı tedrisatınla hamiyyetli, minnetdar kalplerde ebedi olarak diri bulunacaksın! Ezeliyete karışan ruhunun azameti ârif olanların levha-i fikrinde şu'â-ı şems gibi temevvüc edecektir!

Genç Türkiye'nin nisvan-ı hürriyetperverânı tarafından muhterem Ferer'in akârib ve ahibbâsına taziyetler gönderilirken, katillerine de lânetler ve hakaretler yağdırıldığını bi'l-vekale beyan eylerim!" (Emine Semiye, 1909g: 250).

Yazısının devamında, tarihte İspanya'da ve Amerika'da yaşanan yüz kızartıcı olaylardan söz ederek, İslâm tarihinde böyle olayların bulunmadığını, Müslümanlığın özünde hak ve adaletin olduğunu, Hz. Peygamber'in ve Hz. Ömer'in hayatından örneklerle anlatır. Ona göre, Sosyalizm de bu görüşleri savunmaktadır: *"İşte İslâmiyet, uhuvvet, hürriyet, adalet ve müsavat üzerine bina edilmiştir. 'Müminin malı müminindir. Gözetmek lâzım.' darb-ı meseli de gösteriyor ki, hukuk-ı beşer insanlar arasında müsavi olmalıdır.*

Akvam-ı gayr-ı mütemeddinenin tam insan sayılmadıkları unutulmasın! Sosyalizmin esası da bundan ibaret değil midir?" (Emine Semiye, 1909g; 251).

Emine Semiye'nin bu yazısı, Kırım'da yayımlanan **Tercüman Gazetesi**'nde yankı bulmuş, sosyalizm hakkındaki görüşlerine bazı itirazlar olmuştur ("Ferer ve Sosyalizm", 1909, Yeni Gazete, 450, 3). Buna cevap olarak yazdığı yazıda, komünizm (iştirakiyyun) ve sosyalizm (içtimaiyyun) hakkındaki görüşlerine bir kez daha açıklık getirmiştir: *"Sosyalistler âteşin ihtilal fırkaları yetiştirmeyip, yalnız cemiyet-i beşeriyenin fukara ve amele kısmına olan haksızlıkları hissettirmek suretiyle efkârı ikaz etmişlerdir. Yoksa maksatlarına hâil olan bir şahs-ı müstebidin vücudunu kaldırmaktan başka kabahatsizlerin itlâfına katiyen razı olmamışlardır.*

Sosyalistliği bir derece-i mu'tedile ve ma'kuleye ref' eden kolektivizmin müessisi olan Karl Mark, insanları, sefalet hallerini düşünmeğe mecbur etmek için bâgıyâne bir meslek takip eden Bakonin'in anarşisi aleyhinde bulunmakla, içimaiyyunlarla iştirakiyyunlar arasında şedid bir mücadele ve müsâdeme-i efkâr peyda olmuştur." (Emine Semiye, 1909a; 2).

O, ailesinden dinî konularda iyi bir eğitim almıştır. Dini konularda, ayet, hadis veya İslâm tarihinden örnekler verirken bazen babasının söylediklerini kaynak gösterir. Sosyalizm ile İslâmiyet'i hak ve adalet kavramları çerçevesinde bağdaştırmaya çalışması da dikkat çekicidir.

Emine Semiye'nin Cumhuriyet döneminde hangi siyasal görüşleri benimsediğine dair ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. 1922'den itibaren altı yıl süreyle Edirne, Sivas, Ordu ve Adana Kız Öğretmen Okullarında, beş yıl da İstanbul Orta Okullarında Edebiyat ve Türkçe öğretmeni olarak çalıştığı on bir yıllık sürede ve emekli olduğu 1933'ten vefat ettiği 1944 yılına kadar siyasal görüşlerini yansıtan yazılarına rastlamıyoruz. Onun, Ordu'da öğretmen iken, Giresun'da yaymlanan **İzler** dergisindeki birkaç yazısından, feminizmi savunan, Batı tarzı eğitimi benimseyen, Atatürk devrimlerine içtenlikle bağlı bir aydın olduğunu anlıyoruz (Emine Semiye, 1927: 1-3).

KAYNAKÇA

Aydüz, Salim, (1999), "Önasya, Emine Semiye", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, İstanbul: Yapı Kredi Yayını.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DUTT, dosya no: 47, gömlek no: 88, 1336-M-25.

Caporal, Bernard, (1982), **Kemalizm'de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını**, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını.

Çakır, Serpil, (1994), **Osmanlı Kadın Hareketi**, İstanbul: Metis Yayınları.

Emine Semiye, (1898), "Şefkat-i Nisvan", **Hanımlara Mahsus Gazete**, 160 (30 Nisan 1314-20 Zilhicce 1315/12 Mayıs 1898), 1-2.

-----, (1909a), "Kırım'da Münteşir Mu'teber Tercüman Gazetesi'ne", **Yeni Gazete**, 453 (16 Teşrin-i Sâni 1325- 29 Teşrin-i sâni 1909), 2.

-----, (1909b), "Osmanlılık", **İnkılâp**, 8 (29 Ağustos 1325-25 Şaban 1327/11 Eylül 1909), 115-116.

-----, (1909c), "Anadolulu Kız Kardeşlerime", **İnkılâp**, 11 (19 Eylül 1325-17 Ramazan 1327/2 Ekim 1909), 162-163.

-----, (1909d), "Anadolulu Kız Kardeşlerime/Terbiye", **İnkılâp**, 12 (26 Eylül 1325-24 Ramazan 1327/9 Ekim 1909), 180-181.

-----, (1909e), "Anadolulu Kız Kardeşlerime/Dostluk", **İnkılâp**, 13 (3 Teşrin-i Evvel 1325-1 Şevval 1327/16 Ekim 1909), 195-196.

-----, (1909f), "Anadolulu Kız Kardeşlerime", **İnkılâp**, 14 (10 Teşrin-i Evvel 1325-8 Şevval 1327/23 Ekim 1909), 212-213.

-----, (1909g), "Büyük Ferer ve Sosyalizm", **İnkılâp**, 16 (24 Teşrin-i Evvel 1325-22 Şevval 1327/6 Kasım 1909), 249-251.

-----, (1909h), "Anadolulu Kız Kardeşlerime/İbâdullah Hakkı", **İnkılâp**, 17 (31 Teşrin-i Evvel 1325-29 Şevval 1327/13 Kasım 1909), 259.

-----, (1926a), "Haz ile Muhâverem", **İzler**, 8 (1 Mart 1926), 5-7.

-----, (1926b), "Emine Semiye Hanımefendi'nin Mecmuamıza Mektupları", **İzler**, 9 (18 Mart 1926), 11.

-----, (1926c), "Medenî Muaşeret", **İzler**, 21 (1 Kânun-ı sâni 1926), 2-3.

-----, (1927), "Feminizm Ne Demektir", **İzler**, 25 (10 Şubat 1927), 1-3.

-----, **Hürriyet Kokuları**, Milli Ktp., Yz. A 4664.

-----, **İktitaf**, Milli Ktp., Yz.A 2693, A4581, A4582.

-----, **Kalem Tecrübeleri**, Milli Ktp., Yz.A2685.

"Ferer ve Sosyalizm", (1909), **Yeni Gazete**, 450 (13 Teşrin-i Sâni 1325- 26 Teşrin-i sâni 1909), 3.

Güzel, Şehmus, (1985), "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişim ve Kadın", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C.3**,** İstanbul: İletişim Yayınları.

Hanioğlu, Şükrü, (2000), "İbrahim Temo", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 21, İstanbul: TDV Yayını.

http://www.haciabdullah.com.tr/Beyoglu/galatasaray.htm.

http://www.kultur.gov.tr.

Hürmen, F. Rezan, (2004), **Münevver Bir Türk Hanımı Ressam Naciye Neyyal Hanımefendi'nin Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları**, 2. bsk. İstanbul: Pınar Yayınları.

Kaygusuz, Bezmi Nusret, (1955), **Bir Roman Gibi**, İzmir.

Kızıltan, Mübeccel-Gençtürk, Tülay (1993), **Atatürk Kitaplığı Fatma Aliye Hanım Evrakı Katalogu I**, İstanbul.

Kızıltan, Mübeccel, (1995a), "Gizemli Bir Öykünün Peşinde", **Toplumsal Tarih**, III (16), 13-21.

Kurnaz, Şefika, (1996), **II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını,** İstanbul: MEB. Yayını.

Nida, Ömer, (1991), **Kadın Romancılarımız (Başlangıcından Günümüze 1892-1991)**, İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları.

Toros, Taha, (1992), **Mazi Cenneti**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tunaya, Tarık Zafer, (1984), **Türkiye'de Siyasal Partiler**, C.1, İstanbul.

Tuncor, Ferit Râgıb (1969), "Emine Semiye", **Önasya**, IV (41), 16.

2006